

Тақриз

ба автореферати диссертатсияи Ахмедҷонова Мушараф Абдурасуловна дар мавзӯи “Вижагиҳои сохторию маъноии «Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ»-и А. В. Старчевский” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500-Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ)

Фарҳангшиногорӣ яке аз суннатҳои қадима ва ҳеле муҳимми забоншиносӣ махсуб мешавад, ки он дар рушду густариши забонҳо ва муносибати забону муоширати халқияту миллатҳо таъсири мусбат расонида, барои ғанои забон ва инъикоси бойгариҳои он мақоми хосса дорад.

Дар таърихи фарҳангшиногрии миллати тоҷик таҳияи лугатҳои тафсирии мақоми арзанда доранд. Ҳамзамон, дар дарозии ҳастии забони тоҷикӣ теъдоди фарҳангномаҳои тарҷумавию соҳавӣ низ кам набуда, фарҳанги мавриди паҷуҳиш қарордодаи унвонҷӯ Ахмедҷонова М.А., ки «Словарь таджикского языка на русский» ном дорад, яке аз онҳост.

Фарҳанги мазкур, чӣ тавре ки муаллифи рисола қайд менамояд, аз тарафи яке аз қомусшиногориҳои моҳири Россияи подшоҳӣ Адалберт Викентевич Старчевский таҳия гардида, соли 1878 дар матбааи ва литографияи ба номи А. Траншел, воқеъ дар шаҳри Санкт-Петербург, кӯчаи Стремянная¹², ба нашр расидааст, вале оид ба ин асар, ҳагто, дар забоншиносии рус ба ҷуз чанд маълумоти энциклопедӣ чизе гуфта нашуда, ҳанӯз асрори он нухуфтааст (Автореф. саҳ. 3).

Фарҳангномаи болозикри А. В. Старчевский фарогири воҳидҳои мухталифи даврони таълифи китоб буда, баррасии он мисли фарҳангҳои дигари тарҷумавию тафсирии аз ҳар ҷиҳат манфиатбахш мебошад, зеро дар асоси таҳлилҳои академик В. В. Бартолд «мардуми Шарқ баробари тафсиру тарҷумаи калимаву ибора, инчунин, маълумоти зиёде оид ба низому сохтори забонро маҳз, аз фарҳангҳо мегиранд» (Автореф. саҳ. 3).

Тавре аз таҳлилҳои муаллифи рисола бармеояд, дар қатори фарҳангҳои тарҷумавӣ ягон асари А. В. Старчевский номбар нашудааст, ҳол он ки ӯ зиёда аз 20 лугати тарҷумавӣ таҳия кардааст, ки аз дузабона то садзабонаанд. Бояд қайд кард, ки А. В. Старчевский дар аксари фарҳангҳояш калимаҳои забони тоҷикӣ ҷой додааст. Агар бо эътибор гирем, ки фарҳангҳои ӯ бо супориши Вазорати ҳарбии Россия таҳия шудаанд, ин аз мақоми муайян доштани забони тоҷикӣ дар он замон шаҳодат медиҳад.

Аз ин рӯ, интихоби мавзӯ дуруст ва саривақтӣ буда, дорoi аҳаммияти илмӣ мебошад, ки ҳатто, минтақаи фарогирии забони тоҷикӣ (бухорой)-ро мурағибӣ Фарҳангнома муайян кардаву нишон додааст.

Рисола аз феҳрасти ихтисораҳо, муқаддима, се боб, 11 фасл, 9 зерфасл, хулоса ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ, феҳрасти адабиёти истифодашуда, феҳрасти интишороти илмии диссертант оид ба мавзӯ, таркиб ёфта, фарогири 183 саҳифаи чопи компютерӣ аст.

Боби аввали диссертатсия «**А. В. Старчевский ва фаъолияти фарҳангшиносии ӯ**» унвон дошта, шомили 4 фаслу 6 зерфасл аст, ки дар хусуси таърих ва имрӯзи ин соҳа, ҳаёту фаъолияти эҷодии олими қомусшинос, рӯзноманигор, шарқшинос, забоншинос ва фарҳангшиносии асри XIX, вижагиҳои фарҳангшиносии асри ӯ баҳс мекунад ва дар он фарҳангҳои 5 забон: 1. туркӣ (чағатойӣ ё узбекӣ) бо вижагиҳои гуфтори қошғарӣ, хивагӣ ва туркманӣ; 2. қирғизӣ (қазоқӣ); 3. тоторӣ (қазонӣ ва оренбургӣ); 4. соргӣ (шаҳрӣ, узбекӣ, асосан техникӣ) ва 5. тоҷикӣ (бухорой) бо очеркҳои грамматикӣ манзур гардида, бо фарогирии бисёр калимаю мафҳумҳои архаистӣ ва таърихан маҳдудшудаи ин забонҳо, ки бо сабабҳои гуногуни сиёсӣ, иҷтимоӣ, илмиву фарҳангӣ ва диниву суннатӣ аз байн рафта, маводди онҳо яке аз нодиртарин сарчашмаву маъхазҳои таърихӣ маҳсуб меёбад, ки мисолҳои овардаи муаллифи рисола аз он шаҳодат медиҳанд.

Боби дуюми диссертатсия «**Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ**»-и **А. В. Старчевский ва вижагиҳои сохтори он**» ном дошта, аз ду фасл, се зерфасл ва ду параграф иборат аст. Дар ин боб муаллифи рисола сохтори фарҳангшиносии фарҳанги мавриди назарро таҳлил намуда, зикр менамояд, ки дар асри XIX забони тоҷикӣ чун забони давлатдорӣ аморати Бухоро дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа ва расонаҳои давлатӣ мавриди истифода қарор дошт. Хусусиятҳои грамматикӣ забони тоҷикӣ дар қисми очеркҳои китоб равшан нишон дода шудааст. Бинобар он, мурағиб дар фарҳанг танҳо бо тарҷума ва тавзеҳи калимаҳои алоҳидаи ин забон ва баргардони онон машғул шудаасту бас. Он пас аз ҳамаи 4 фарҳанги «Спутник русского человека в Средней Азии» (Ҳамсафари намояндаи рус дар Осиёи Миёна) ҷойгир шудааст.

Таҳлили таркиби луғавии фарҳанг аз лиҳози пайдоиш, доираву дараҷаи истемол, мансубияти онҳо ба категорияҳои луғавӣ ва

вижагиҳои маъноиву луғавӣ метавонад доир ба рушди забони тоҷикӣ дар асрҳои XVIII-XIX маълумоти ҷолибу зарурӣ диҳад.

Боби охири рисола «**Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ**»-и **А. В. Старчевский ва вижагиҳои маъноии он**» номгузорӣ шуда, аз 5 фасл иборат аст, ки он аз вожаву мафҳумоти умумӣ ва иҷтимоии луғат тахсис ёфта, дар ин боб муаллиф вожаҳои ифодагари номи касбу кор ва масолеҳи онҳо дар фарҳанг, номҳои ченаки ҳаҷму вазн, андоза ва шумора, номҳои маъмуриву ҳуқуқӣ ва ҳарбӣ ва номи набототу ҷонварон мавриди пажӯҳиш қарор додааст ва аз фарҳангномаи мураттиб бо нишон додани луғатномҳои мавзуии болозикр ғаномандии забони тоҷикӣ ва шеваю лаҳҷаҳои он манзур мегардад, ки мураттиб бо истифодаи роҳу усули гуногуни баргардон ва тарҷума кӯшидааст онҳоро бо гунаи барои афроди рус ё русизабон мувофиқтар муаррифӣ намояд.

Дар қисмати хулосаи рисола муаллиф ба таври мушаххас ва фишурда натиҷаи илмию амалии таҳқиқотро дар 12 банд ҷамъбаст намуда, тавсияҳои судмандро пешниҳод намудааст, ки дар рушди минбаъдаи забонҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла, забони тоҷикӣ низ мусбат арзёбӣ мегардад.

Метавон чунин ибраз дошт, ки муаллифи рисола бо пажӯҳиши худ ба ҳамаи ҳадафу мақсадҳои дар пешгузоштааш муваффақ гардидааст ва дар баробари дастовардҳо чанд норасоие ба назар мерасанд, ки бознигарию онҳо барои беҳ гардидани вазъи таҳқиқ ва афзудани арзиши илмию амалии рисола аз манфиат холӣ нахоҳад буд. Аз ҷумла:

1. Аломатҳои китобат дар баъзе мавридҳо дуруст риоя нагардидаанд [саҳ. 4, 19, 20, 25 ва ғ.].

2. Норасоии таҳририву имлоӣ ба назар расиданд [саҳ. 9, 14, 24 ва ғ.].

3. Имлои баъзе вожаҳо (хевагӣ (саҳ. 14), хивинский (саҳ. 16)) яқсон мешуд, беҳтар буд.

Камбудии зикргардида, ки қимати рисолаҳо нақаста, ислоҳшаванда ҳастанд.

Фишурдаи рисола ва мақолаҳои илмӣ интишорнамудан муаллиф Аҳмедҷонова М. А. комилан муҳтавои пажӯҳиши муҳаққиқро инъикос намудаанд. Маводди илман таҳқиқгардидаи рисола ба меъёрҳои таълифи кори илмӣ ҷавоб дода метавонад.

Хуллас, баъди шиносӣ бо рисолаи Аҳмедҷонова Мушараф Абдурасуловна дар мавзуи “Вижагиҳои сохторию маъноии «Фарҳанги тоҷикӣ-русӣ»-и А. В. Старчевский” метавон ибраз

намуд, ки муаллифи он бо чунин таҳлилу андешарониҳои илмӣ, муқоиса ва натиҷагириҳои қори илмиашро пурра ба анҷом расонидааст.

Бинобар ин, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500-Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) сазовор мебошад.

Тақриздиханда:

номзади илмҳои филологӣ,
сардори шӯъбаи номгузорӣ ва
танзими истилоҳоти Кумитаи забон
ва истилоҳоти назди Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Зулфониён Раҳим
Раҷабзода

« 28 » августи соли 2024

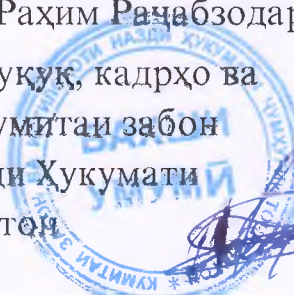
Нишонӣ: 734013, ш. Душанбе, к. Беҳзод, 25

E-mail: zulfonov64@mail.ru

Тел.: (+992) 92 721 53 46

Имзои Зулфониён Раҳим Раҷабзодаро тасдиқ мекунам:

Сардори шӯъбаи ҳуқуқ, кадрҳо ва
корҳои махсуси Кумитаи забон
ва истилоҳоти назди Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Абдуллоев Шариф

« 28 » августи соли 2024